

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

Αριθμός Γνωμοδοτήσεως: **463/2007**

**ΤΗΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ
ΚΡΑΤΟΥΣ**

Συνεδρίαση της 7^{ης} Δεκεμβρίου 2007

Σύνθεση:

Πρόεδρος: Κωνσταντίνος Ε. Μπακάλης, Πρόεδρος του Ν.Σ.Κ.

Αντιπρόεδροι: Χρήστος Τσεκούρας, Γεώργιος Πουλάκος, Γρηγόριος Κρόμππας, Σπυρίδων Σκουτέρης, Θεόδωρος Θεοφανόπουλος.

Νομικοί Σύμβουλοι: Πασχάλης Κισσούδης, Ηλίας Παπαδόπουλος, Νικόλαος Μαυρίκας, Σπυρίδων Δελλαπόρτας, Φωκίων Γεωργακόπουλος, Δημήτριος Αναστασόπουλος, Κρίτων Μανωλής, Βλάσιος Βούκαλης, Νικηφόρος Κανιούρας, Βασίλειος Σουλιώτης, Ιωάννης Σακελλαρίου, Ανδρέας Φυτράκης, Πέτρος Τριανταφυλλίδης, Γεώργιος Λάζος, Αλέξανδρος Καραγιάννης, Ηλίας Δροσογιάννης, Ιωάννης Διονυσόπουλος, Ιωάννα Καραγιαννοπούλου, Αντώνιος Κλαδιάς, Στέφανος Δέτσης, Παρασκευάς Βαρελάς, Βασιλική Δούσκα, Φοίβος Ιατρέλλης, Παναγιώτης Παναγιωτουνάκος.

Εισηγητής: Μιχαήλ Αλεξανδρίδης, Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.

Ερώτημα: Αριθμ. πρωτ. 63024/8-6-2007 του Υπουργείου Δικαιοσύνης/Δ-νσης Λειτουργίας Γραμματείας Δικαστηρίων και Δικαστικών Λειτουργιών.

Περίληψη ερωτήματος: Αν, με βάση τις κείμενες διατάξεις, είναι δυνατή η χειροτονία και ο διορισμός σε εφημεριακή θέση δικαστικού υπαλλήλου και η ταυτόχρονη άσκηση από αυτόν των καθηκόντων και των δύο θέσεων.

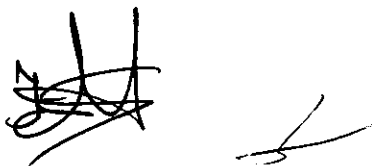
Επί του ανωτέρω ερωτήματος, το οποίο, μετά από συζήτηση ενώπιον του Δ' Τμήματος του Ν.Σ.Κ., παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια ως μείζονος ενδιαφέροντος, το Ν.Σ.Κ. εν Ολομέλεια γνωμοδότησε ως ακολούθως:

I. Με το έγγραφο του Ερωτήματος και τα συνυποβληθέντα έγγραφα στοιχεία δίδεται το ακόλουθο ιστορικό.

Με την υπ' αριθμ. 132543/4-12-1995 απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης (ΦΕΚ Γ' 265) ο Ν.Φ. διορίστηκε δικαστικός υπάλληλος κατηγορίας ΥΕ του Κλάδου Επιμελητών Δικαστηρίων στο Ειρηνοδικείο Σ. Εν συνέχεια με την υπ' αριθμ. 106739/3-10-2001 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Γ' 254) μετατάχθηκε από την κατηγορία ΥΕ του κλάδου Επιμελητών Δικαστηρίων στην κατηγορία ΠΕ του κλάδου Γραμματέων και τοποθετήθηκε σε προσωρινή οργανική θέση γραμματέα του Ειρηνοδικείου Σ., όπου υπηρετεί μέχρι του χρόνου υποβολής του ερωτήματος.

Ο εν λόγω δικαστικός υπάλληλος με αίτησή του προς την Ιερά Μητρόπολη Α'. ζήτησε να χειροτονηθεί ιερέας και να διορισθεί σε εφημεριακή θέση, την οποία επιθυμεί, χωρίς να στερηθεί της θέσεώς του ως δικαστικού υπαλλήλου.

Παράλληλα με την υπ' αριθμ. 16614/8-2-2007 αίτησή του στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, η οποία εκκρεμεί, ζήτησε να μετατεθεί στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Α', προκειμένου να βρίσκεται σε καθαρά γραμματειακό χώρο.

Η Ιερά Μητρόπολη Α. με το υπ' αρ.Πρωτ. Φ 12/38/25-1-2007 έγγραφό της προς την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος ζήτησε την άποψή της εν αναφορά προς το επιτρεπτό της χειροτονίας.

Η Ι. Σύνοδος με το υπ' αρ. πρωτ. 348/Διεκ.283/5-2-2007 έγγραφό της απάντησε στην Ιερά Μητρόπολη Α. ότι ουδέν κώλυμα υφίσταται για τη χειροτονία υποψηφίου κληρικού, φέροντος την, ως είρηται, ιδιότητα, με αναφορά στην υπ' αρ. 12/2007 Γνωμοδότηση του Ειδικού Επιστημονικού της Συμβούλου.

Ακολούθως, η Ιερά Μητρόπολη Α. με το υπ' αρ. πρωτ. 9/62/29-3-2007 έγγραφό της προς το Υπουργείο Εθν. Παιδείας και Θρησκευμάτων/Δ-νση Εκκλησιαστικής Διοίκησης/Τμ.Β' ζήτησε πληροφορίες σχετικά με τους Εφημερίους, οι οποίοι είναι ταυτόχρονα και δημόσιοι υπάλληλοι ή υπάλληλοι σε άλλο φορέα.

Σε απάντηση σε αυτό το Υπ. Εθν.Παιδείας και Θρησκευμάτων με το υπ' αρ.πρωτ. 36697/Α1/30-3-2007 αναφέρει ότι κατά το έτος 2005 στην Εκκλησία της Ελλάδος, στα Δωδεκάνησα και στην Εκκλησία της Κρήτης υπηρετούσαν συνολικά 444 εφημέριοι, που ήταν ταυτόχρονα και δημόσιοι υπάλληλοι ή υπάλληλοι σε άλλο φορέα.

Κατόπιν των ανωτέρω υποβλήθηκε το ερευνώμενο ερώτημα.

II. Οι για την αντιμετώπιση του τεθέντος ερωτήματος κρίσιμες νομικές διατάξεις είναι οι παρακάτω παρατιθέμενες.

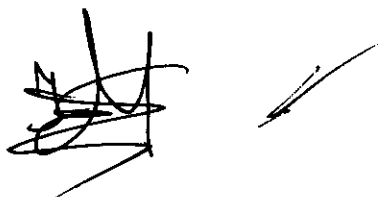
A) Σύνταγμα 1975/1986/2001

Άρθρο 3

«1. Επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού. Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας, που γνωρίζει κεφαλή της τον Κύριο ημών Ιησού Χριστό, υπάρχει αναπόσπαστα ενωμένη δογματικά με τη Μεγάλη Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης και με κάθε άλλη ομόδοξη Εκκλησία του Χριστού· τηρεί απαρασάλευτα, όπως εκείνες, τους ιερούς αποστολικούς και συνοδικούς κανόνες και τις ιερές παραδόσεις...».

Άρθρο 13

«1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις

θρησκευτικές πεποιθήσεις κανενός. 2. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη. Ο προσηλυτισμός απαγορεύεται. 3..... 4. Κανένας δεν μπορεί, εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το Κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους».

Άρθρο 25

«1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ενεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας. 2. Η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και απαραγράπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη. 3..... 4.....».

B) Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Άρθρο 9

«1. Παν πρόσωπο δικαιούται στην ελευθερία σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερία αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, καθώς και την ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων ατομικώς ή συλλογικώς, δημοσία ή ιδιωτικώς με τη λατρεία, την εκπαίδευση, την άσκηση των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών. 2. Η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέσει αντικείμενο άλλων περιορισμών εκτός από εκείνους που προβλέπονται από τον νόμο και αποτελούν αναγκαία μέτρα σε μία δημοκρατική κοινωνία για τη δημόσια ασφάλεια, την προάσπιση της δημόσιας τάξης, υγείας και ηθικής, ή την προάσπιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων».

Γ) Κώδικας Δικαστικών Υπαλλήλων, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του Ν. 2812/2000 (ΦΕΚ Α' 67).

Άρθρο 58

«1. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 4, απαγορεύεται ο διορισμός δικαστικών υπαλλήλων, με οποιαδήποτε σχέση, σε άλλη θέση: **α)** δημόσιας υπηρεσίας, **β)** νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, **γ)** 2. Δικαστικός υπάλληλος που κατά παράβαση των διατάξεων της παραγράφου 1 διορίστηκε σε άλλη θέση και αποδέχθηκε τον διορισμό του, θεωρείται ότι παραιτήθηκε αυτοδικαίως από τη πρώτη θέση. 3 4. Επιτρέπεται ο διορισμός σε δεύτερη θέση, αν προβλέπεται από ειδικές διατάξεις».

Άρθρο 28

«1..... 2. Οι δικαστικοί υπάλληλοι δεν επιτρέπεται να εκδηλώνουν ή να διαδίδουν τις πολιτικές, φιλοσοφικές ή θρησκευτικές τους πεποιθήσεις κατά την άσκηση των καθηκόντων τους ή χρησιμοποιώντας την ιδιότητά τους, ούτε να κάνουν διακρίσεις σε όφελος ή σε βάρος των πολιτών εξαιτίας των πεποιθήσεών τους».

Άρθρο 92

«1..... 2. Πειθαρχικά παραπτώματα είναι ιδίως.... **γ)** η παράβαση από το δικαστικό υπάλληλο των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 28.....».

Δ) Ν. 590/1977 «Περί του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος» (ΦΕΚ Α' 146),

Άρθρο 1

«1..... 2..... 3..... 4. Κατά τας νομικάς αυτών σχέσεις η Εκκλησία της Ελλάδος, αι Μητροπόλεις, αι Ενορίες μετά των Ενοριακών αυτών Ναών, αι Μοναί, η Αποστολική Διακονία, ο ΟΔΕΠ, το ΤΑΚΕ, το Διορθόδοξον Κέντρον της Εκκλησίας της Ελλάδας, είναι Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου.....».

Άρθρο 29

«1. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών υπό την ιδιότητά του ως ποιμαίνοντος την Αρχιεπισκοπήν Αθηνών, ως και έκαστος εν ενεργεία Μητροπολίτης ως Εκκλησιαστική Αρχή... ασκούν εντός της περιφέρειας της Μητροπόλεως των

την υπό των ιερών κανόνων, των Εκκλησιαστικών διατάξεων και των νόμων εν γένει της Πολιτείας προβλεπόμενην εξουσίαν».

Ε) Ν. 5383/1932 «Περί των εκκλησιαστικών δικαστηρίων και της προ αυτών διαδικασίας» (ΦΕΚ Α' 110).

Άρθρο 17

«Το Πρωτοβάθμιον Συνοδικόν Δικαστήριον δικάζει τα παραπτώματα των κληρικών και των μοναχών και δύναται να επιβάλη ... ποινάς....».

ΣΤ) Κανόνας 27 της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου «Μηδέεις των εν κλήρω καταλεγόμενων ανοίκειον εσθήτα αμφιεννύσθω, μήτε εν πόλει διάγων, μήτε εν οδώ βαδίζων, αλλά στολαίς κεχρήσθω ταις ήδη τοις εν κλήρω καταλεγόμενοις απονεμηθείσαις ει δε τις διαπράξοιτο το τοιούτον, επί εβδομάδα μίαν αφοριζέσθω».

Ζ) Π.Δ. της 21/22 Ιανουαρίου 1931 «Περί της κανονικής περιβολής του Ελληνικού Ορθοδόξου Κλήρου». Με τις διατάξεις του αναγνωρίζεται ως ίδια και μόνη κανονική περιβολή του Ελληνικού Ορθοδόξου Κλήρου εκτός Εκκλησιαστικής υπηρεσίας και αμφίεση αυτού εν ταις ιεροτελεστίαις η έκταλαι υπό της Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας καθιερωμένη και ανεγνωρισμένη», και περιγράφεται λεπτομερώς αυτή.

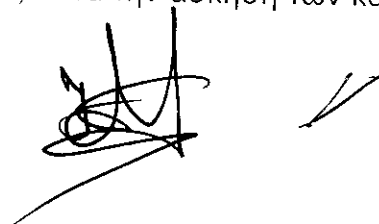
Η) Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

Άρθρο 52

«1. Δικαστές, εισαγγελείς και υπάλληλοι της γραμματείας, με οποιαδήποτε ιδιότητα και αν ενεργούν, μπορεί να προτείνουν την εξαίρεσή τους ή να εξαιρεθούν από οποιοδήποτε διάδικο... στ) αν έχουν προκαλέσει ή προκαλούν υπόνοια μεροληψίας....». Σημειώνεται ότι αντίστοιχη ρύθμιση θεσπίζεται και στον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (Ν. 2717/1999 ΦΕΚ Α' 97) στο άρθρο 22, σε συνδυασμό προς τα άρθρα 14-21 αυτού.

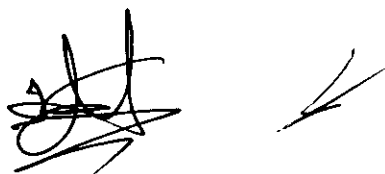
III. Τα επί τη βάσει των προπαρατιθεμένων διατάξεων και των τεθέντων υπόψη από την υπηρεσία στοιχείων ζητήματα εντοπίζονται στα εξής:

- 1) Αν παρακωλύεται η χειροτονία δικαστικού υπαλλήλου ως ιερέα και
- 2) Αν μπορεί ο δικαστικός υπάλληλος, χειροτονούμενος ιερέας, να ασκεί ταυτοχρόνως τα καθήκοντά του ως γραμματέα και, περαιτέρω, αν η θρησκευτική περιβολή του (αμφίεσή του) κατά την άσκηση των καθηκόντων

του ως δικαστικού υπαλλήλου μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί εκδήλωση των θρησκευτικών του πεποιθήσεων, ανεπίτρεπτη, διότι επηρεάζει τους πολίτες των οποίων η υπόθεση εκδικάζεται από το Δικαστήριο, στο οποίο ως γραμματέας μετέχει, ή εξυπηρετούνται από την υπηρεσία (γραμματεία), όπου ασκεί τα καθήκοντά του, και δημιουργεί ενδεχομένως υπόνοιες μεροληψίας ή ελλείψεως αντικειμενικότητας εις βάρος πολιτών με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις.

IV. A.1. Από τη διάταξη του άρθρου 13 παρ.1 του Συντάγματος, με την οποία κατοχυρώνεται στην Ελλάδα το ατομικό δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας υπό τις ειδικότερες εκδηλώσεις του της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως και της ελευθερίας της λατρείας, συνάγεται σαφώς ότι το άτομο είναι ελεύθερο όχι μόνον να επιλέγει την θρησκεία της προτιμήσεώς του, αλλά και να διαδραματίζει ενεργό ρόλο για την επιτυχία των σκοπών της αντίστοιχης Εκκλησίας ή θρησκευτικής κοινότητας και με την ανάληψη, μεταξύ άλλων, του έργου του οικείου θρησκευτικού λειτουργού. Συνεπώς, κάθε περιορισμός τιθέμενος ως προς το ζήτημα τούτο είτε με νόμο είτε με διοικητική πράξη, εφ' όσον περιάγει το άτομο σε δίλημμα συνειδήσεως και δεν δικαιολογείται κατ' εφαρμογή των παραγράφων 2 και 4 του ως άνω άρθρου του Συντάγματος (π.χ. δημόσια τάξη, χρηστά ήθη κ.λ.π.), είναι συνταγματικώς ανεπίτρεπτος. Υπό την έννοια αυτή, η ιδιότητα κάποιου ατόμου ως οπαδού ορισμένης, γνωστής κατά το Σύνταγμα, θρησκείας ή ως θρησκευτικού λειτουργού της αντίστοιχης Εκκλησίας ή θρησκευτικής κοινότητας, δεν μπορεί να αποτελέσει προϋπόθεση ή κώλυμα διορισμού σε δημόσια θέση ή κώλυμα διατηρήσεως της θέσεως αυτής, στην οποία έχει νομίμως διορισθεί (βλ. ΣτΕ 4045/1983). Όλα αυτά ισχύουν προδήλως και για τους οπαδούς της επικρατούσης στην Ελλάδα θρησκείας και ουδόλως αναιρούνται από το γεγονός και μόνο ότι οι λειτουργοί αυτής, μεταξύ των οποίων και οι εφημέριοι, καταλαμβάνουν, λόγω του ειδικού καθεστώτος σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας, το οποίο ισχύει σήμερα στην Ελλάδα, και οργανική δημόσια θέση, μισθοδοτούμενοι από τον δημόσιο προϋπολογισμό, δοθέντος ότι, όπως έχει κριθεί από το ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο (ΣτΕ 507/1983, Πρβλ. και 2206/1977, 4078/79) και υπό το ειδικό αυτό νομοθετικό και συνταγματικό καθεστώς

εξακολουθούν αυτοί να είναι, όχι δημόσιοι υπάλληλοι ή υπάλληλοι νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, αλλά προεχόντως θρησκευτικοί λειτουργοί – και όταν ακόμη αναλαμβάνουν και διοικητικά καθήκοντα διά του διορισμού τους ως προέδρων των οικείων εκκλησιαστικών συμβουλίων – μη εμπίπτοντες, από της απόψεως αυτής, στις διατάξεις των άρθρων 103 και 104 του Συντάγματος, με τις οποίες απαγορεύεται η κατοχή δεύτερης θέσεως από τους διοικητικούς υπαλλήλους (Οράτε περί αυτών ΟΛΣΤΕ 825/1988, ΟΛΣΤΕ 1030/1985, ΣΤΕ 3120/2002, ΣΤΕ 624/2001, ΣΤΕ 433/1999, ΣΤΕ 4045/1983, ΣΤΕ 507/1983, Πρβλ. και 2206/77, 4078/79).

2) Από τη διάταξη του άρθρου 58 του Ν. 2812/2000 προκύπτει ότι απαγορεύεται ο διορισμός δικαστικού υπαλλήλου σε οποιαδήποτε θέση δημόσιας υπηρεσίας ή ΝΠΔΔ, σε περίπτωση δε που τυχόν αποδεχθεί το διορισμό του θεωρείται ότι παραιτήθηκε αυτοδικαίως από τη πρώτη θέση. Επιτρέπεται, όμως, ο διορισμός σε δεύτερη θέση, αν προβλέπεται από ειδικές διατάξεις. Επισημαίνεται ότι, όπως γίνεται δεκτό, ο Ιερός Ναός θεωρείται μεν κατ' αρχάς ΝΠΔΔ, κατά τα ανωτέρω, πλην όμως, οι Ιεροί Ναοί και οι Μητροπόλεις δεν είναι οργανισμοί στους οποίους το Κράτος έχει παραχωρήσει τμήμα της εξουσίας του, ούτε δύναται να τους καταργήσει ανά πάσα στιγμή, ώστε οι αρμοδιότητές τους να περιέλθουν στο ίδιο. Είναι Οργανισμοί οι οποίοι δεν ασκούν κρατική εξουσία και η άσκηση των αρμοδιοτήτων τους διέπεται ουσιαστικώς από τους Ιερούς Κανόνες, μόνο δε η διοικητική διαδικασία διέπεται από τους νόμους της Πολιτείας (βλ. Επ. Σπηλιωτόπουλος, «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου», σελ. 386 επ., Π. Δαγτόγλου, «Διοικητικό Δίκαιο», σελ. 637, ΣΤΕ 678/1982, Α. Μαρίνου, «Εκκλησία και Δικαιοσύνη» 2000 σελ. 578 πρβ. και Γνωμοδότηση Α. Μαρίνου 12/2007). Για την ταυτότητα δε του λόγου, κρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ότι οι Ιερές Μονές θα πρέπει να θεωρούνται μη κυβερνητικοί οργανισμοί, κατά την έννοια του άρθρου 25 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Case of the Holy Monasteries v. Greece). Για τον ίδιο λόγο, άλλωστε, προέχει, όπως προαναφέρθηκε, ο χαρακτηρισμός (ή η ιδιότητα) των λειτουργών της επικρατούσης εν Ελλάδι θρησκείας, όχι ως υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ., αλλά ως θρησκευτικών λειτουργών.

Υπό τα ανωτέρω δεδομένα, κατά την ομόφωνη γνώμη της Ολομελείας του Ν.Σ.Κ., η χειροτονία δικαστικού υπαλλήλου ως εφημερίου δεν συνιστά κατάληψη δεύτερης θέσεως σε Ν.Π.Δ.Δ. κατά την έννοια του άρθρου 58 παρ.1 του Κώδικα Δικαστικών Υπαλλήλων, και, ως εκ τούτου, δεν συνεπάγεται την αυτοδίκαιη παραίτησή του από τη θέση του στο Δημόσιο, ούτε, βεβαίως μπορεί να θεωρηθεί ότι εκ μόνης αυτής της χειροτονίας στοιχειοθετείται εις βάρος του πειθαρχικό παράπτωμα.

Β. Από τις διατάξεις του άρθρου 13 παρ. 2,3,4 του Συντάγματος και του άρθρου 9 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, προκύπτει ότι θρησκευτική ελευθερία δεν είναι δικαίωμα απόλυτο. Είναι δυνατό να τεθούν περιορισμοί στην άσκησή της για λόγους δημοσίας τάξεως ή χρηστών ηθών, υπό την προϋπόθεση, κατά τη διάταξη του άρθρου 25 του Συντάγματος, οι περιορισμοί αυτοί να προβλέπονται από το Σύνταγμα ή το νόμο και να ανταποκρίνονται προς την αρχή της αναλογικότητας.

Εν προκειμένω, με διάταξη νόμου – άρθρο 28 παρ. 2 του Κώδικα Δικαστικών Υπαλλήλων – δεν επιτρέπεται στους δικαστικούς υπαλλήλους, μεταξύ άλλων, να εκδηλώνουν ή να διαδίδουν τις πολιτικές, φιλοσοφικές ή θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Σκοπός της διατάξεως είναι προεχόντως η διασφάλιση των εξωτερικών στοιχείων ουδετερότητας και αντικειμενικότητας έναντι όλων των πολιτών, ανεξαρτήτως των πεποιθήσεών τους, εκ μέρους των κρατικών αρχών, και συγκεκριμένως της δικαστικής εξουσίας, στη λειτουργία της οποίας ενεργό συμμετοχή έχει και ο δικαστικός γραμματέας, ο οποίος, για το λόγο αυτό, τελεί υπό ειδικό συνταγματικό καθεστώς (ιδ. Ιδίως άρθρο 92 του Συντάγματος), υπάγονται δε σε κανόνες εξαιρέσεως, όπως και οι δικαστικοί λειτουργοί (άρθρο 52 του Κωδ.Πολ.Δικ. και 21 του Κωδ. Διοικ.Δικ.).

Επίσης, στο πλαίσιο ερμηνείας του άρθρου 9 της ΕΣΔΑ έχει γίνει δεκτό ότι σε δημοκρατικές κοινωνίες, στις οποίες συνυπάρχουν περισσότερες θρησκείες στον ίδιο πληθυσμό, ενδεχομένως επιβάλλεται να τεθούν ορισμένοι περιορισμοί στην ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή της πίστewς, προκειμένου να προστατευθούν τα δικαιώματα των διαφόρων άλλων ομάδων και να διασφαλισθεί ο σεβασμός των πεποιθήσεων όλων.

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke at the bottom. To the right of the signature is a small, simple checkmark or tick mark.

Τούτο προκύπτει τόσο από την παρ. 2 του άρθρου 9 της ΕΣΔΑ όσο και από το άρθρο 1 της Συνθήκης, δηλαδή η θετική υποχρέωση του Κράτους να διασφαλίζει σε όλους την απόλαυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που κατοχυρώνονται στη Συνθήκη. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο μάλιστα έχει δώσει έμφαση στο ρόλο του Κράτους ως ουδέτερου και αμερόληπτου ρυθμιστή του τρόπου εκδηλώσεως των διαφόρων θρησκείων, πίστewων και πεποιθήσεων, κατά την άσκηση των λειτουργιών του (βλ. απόσπασμα από την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου LEYLA SAHIN v TURKEY).

Από όσα εκτέθηκαν, κατά την ομόφωνη γνώμη της Ολομελείας του Ν.Σ.Κ., προκύπτει ότι με την απαγόρευση που τίθεται με τα άρθρα 28 παρ.2, με την οποία δεν επιτρέπεται στους δικαστικούς υπαλλήλους να εκδηλώνουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους, τίθεται μεν περιορισμός προστατευομένου από το Σύνταγμα δικαιώματός τους, ο περιορισμός όμως αυτός είναι πρόδηλο ότι αποβλέπει στην εξυπηρέτηση σκοπού δημοσίου συμφέροντος, δηλ. στη διασφάλιση της ουδετερότητας του κράτους κατά την άσκηση θεμελιώδους λειτουργίας του, στη διασφάλιση του αντιστοίχου δικαιώματος των πολιτών περί την αντικειμενική και αμερόληπτη απονομή της δικαιοσύνης, που εγγυώνται τα άρθρα 20 και 87 επ. του Συντάγματος και το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθώς και στην απρόσκοπτη λειτουργία της Δικαιοσύνης, της οποίας μπορεί να υποστηριχθεί ότι παραβλάπτεται το κύρος, με την εξ αυτού του λόγου παροχή της δυνατότητας προς υποβολή αιτήσεων εξαιρέσεως των μετεχόντων στη λειτουργία των δικαστηρίων γενικώς δικαστικών υπαλλήλων.

— Εκδήλωση των θρησκευτικών πεποιθήσεων συνιστά οποιοδήποτε εξωτερικό στοιχείο της εμφανίσεως ή της συμπεριφοράς ενός προσώπου, με την οποία καθίσταται εμφανές ότι το πρόσωπο ανήκει σε κάποια θρησκεία, εκκλησία ή δόγμα. Περίπτωση αυτής της μορφής συνιστά, οπωσδήποτε, και η ειδική αμφίεση, την οποία φέρουν, και γενικότερα η εξωτερική εμφάνιση την οποία οφείλουν να έχουν οι θρησκευτικοί λειτουργοί που ανήκουν στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

Γ. Περαιτέρω, κατά την ενώπιον της Ολομελείας συζήτηση περί των συνεπειών και της εκτάσεως του περιορισμού και περί της δυνατότητας αντιμετώπισεως του προβλήματος, διαμορφώθηκαν δύο γνώμες:

1) Γνώμη της πλειοψηφίας, η οποία απαρτίσθηκε από τον Πρόεδρο του Σώματος Κωνσταντίνο Μπακάλη, τους Αντιπροέδρους Χρήστο Τσεκούρα, Γρηγόριο Κρόμπα, Σπυριδώνα Σκουτέρη και τους Νομικούς Συμβούλους Πασχάλη Κισσούδη, Ηλία Παπαδόπουλο, Σπυριδώνα Δελλαπόρτα, Φωκίωνα Γεωργακόπουλο, Δημήτριο Αναστασόπουλο, Κρίτωνα Μανωλή, Νικηφόρο Κανιούρα, Βασίλειο Σουλιώτη, Ιωάννη Σακελλαρίου, Πέτρο Τριανταφυλλίδη, Γεώργιο Λάζο, Αλέξανδρο Καραγιάννη, Ιωάννη Διονυσόπουλο, Ιωάννα Καραγιαννοπούλου, Αντώνιο Κλαδιά, Στέφανο Δέτση, Παρασκευά Βαρελά, Φοίβο Ιατρέλλη και Παναγιώτη Παναγιωτουνάκο (ψήφοι είκοσι τρεις – 23), με την οποία συντάχθηκε και ο Εισηγητής Πάρεδρος (γνώμη άνευ ψήφου):

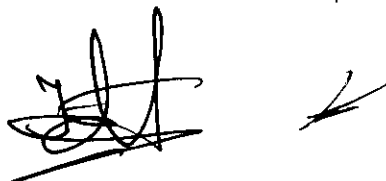
Για την εφαρμογή των οριζόμενων στις διατάξεις του άρθρου 25 παρ. 1 του Συντάγματος και του άρθρου 9 παρ. 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ενδείκνυται να εξετασθεί η ανωτέρω απαγόρευση υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, προκειμένου να διαπιστωθεί εν πρώτοις αν ο επιδιωκόμενος με την απαγόρευση σκοπός είναι δυνατό να επιτευχθεί με ηπιότερα μέσα.

Εν προκειμένω, παρατηρείται ότι το πρόβλημα δεν ανακύπτει, βεβαίως, από το γεγονός ότι ο δικαστικός υπάλληλος συμμετέχει, και δη υπό την ιδιότητα του θρησκευτικού λειτουργού, σε τελετουργίες της ορθόδοξης εκκλησίας, οι οποίες τελούνται σε τόπο και χρόνο που δεν σχετίζεται ούτε επηρεάζει την άσκηση των υπηρεσιακών του καθηκόντων. Και τούτο, διότι η άσκηση των καθηκόντων αυτών αποτελεί προστατευομένη εκδήλωση ατομικού του δικαιώματος. Ζήτημα τίθεται μόνο στην περίπτωση κατά την οποία κατά την άσκηση των καθηκόντων του ως δικαστικού υπαλλήλου, καθιστά πρόδηλες, με την εξωτερική του εμφάνιση, τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, οπότε μπορεί να θεωρηθεί ότι επηρεάζει τους πολίτες που δικάζονται από το Δικαστήριο, στο οποίο ως γραμματέας μετέχει, ή εξυπηρετούνται από τη γραμματεία, όπου ασκεί τα καθήκοντά του, και δημιουργεί ενδεχομένως αιτίες μεροληψίας ή ελλείψεως αντικειμενικότητας

εις βάρος πολιτών με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις. Αν, λοιπόν, ο δικαστικός υπάλληλος, κατά την άσκηση των καθηκόντων του δεν φέρει τα στοιχεία εκείνα, που προσδιορίζουν τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις ή είναι δηλωτικά αυτών, δεν εμπίπτει στην απαγόρευση που θεσπίζει η διάταξη του άρθρου 28 παρ. 2 του Κώδικα Δικαστικών Υπαλλήλων. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι, ναι μεν η εξωτερική εμφάνιση των κληρικών προσδιορίζεται με δογματικούς κανόνες που επισύρουν εκκλησιαστικές ποινές και με πολιτειακή πράξη, η οποία, ωστόσο, δεν τάσσει κυρώσεις, πλην όμως, η ορθόδοξη εκκλησία, στο πλαίσιο των κατ' οικονομία και κατά περίπτωση λύσεων, έχει επιτρέψει την κάμψη των περί εξωτερικής εμφανίσεως των κληρικών κανόνων, όταν αυτοί δεν εκτελούν τα, κατά το αξίωμά τους, λειτουργικά καθήκοντα. Σε εγκύκλιο μάλιστα της Ιεράς Συνόδου με αριθμό 2812 της 14^{ης} Απριλίου 2005 αναφέρονται τα ακόλουθα: «Η Ιερά Σύνοδος, διερευνώσα τους ισχύοντες νόμους και Κανόνες της Αγίας Εκκλησίας ημών, θα αποφαινεται δι' εκάστην περίπτωση, λαμβάνουσα υπ' όψιν Της τον λόγον του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού: «Τον ερχόμενον προς εμέ, ου μη εκβάλω έξω» (Ιωάν. ΣΤ' 37), και θα παρέχη την άδεια η οποία κρίνεται απαραίτητος, κατόπιν σχετικής εισηγήσεως του οικείου Αρχιερέως». Προς την ανωτέρω εγκύκλιο συμπορεύεται και το έγγραφο Φ.3 Θ' /394/25-4-2007 της Ιεράς Μητροπόλεως Α., κατά το οποίο «η ρασοφορία και η πωγωνοτροφία δεν αποτελούν υποχρεωτική έκφραση του ορθοδόξου κληρικού και προτιθέμεθα ως εκκλησία να προχωρήσωμε και σ' αυτό το σχήμα της ιερωσύνης».

Συμπερασματικώς και κατά συνόψιση των ανωτέρω, κατά τη γνώμη αυτή της πλειοψηφίας της Ολομελείας του Ν.Σ.Κ., είναι δυνατή η άσκηση καθηκόντων του ως γραμματέα, του χειροτονηθέντος ιερέα, αν και εφ' όσον, κατ' οικονομία παρασχεθεί από τον οικείο Μητροπολίτη η άδεια να μη φέρει κατά τον χρόνο ασκήσεως των καθηκόντων του και στο χώρο όπου τα ασκεί την ιερατική αμφίεση.

Τρία (3) από τα μέλη του Ν.Σ.Κ., τα οποία τάχθηκαν υπέρ της ως άνω γνώμης της πλειοψηφίας, ήτοι οι Αντιπρόεδροι Γρ. Κρόμπας, Σπυρ. Σκουτέρης και ο Νομικός Σύμβουλος Παρ. Βαρελάς διετύπωσαν την μερικότερη άποψη ότι υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας η

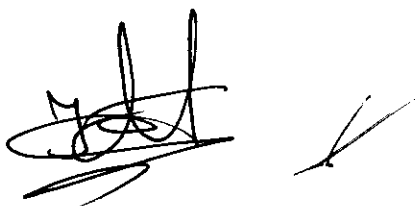

ρασοφορία του δικαστικού υπαλλήλου, ο οποίος χειροτονείται ιερέας, δεν πρέπει να θεωρηθεί συμβατή προς τα υπηρεσιακά του καθήκοντα μόνο στην περίπτωση που εκτελεί καθήκοντα γραμματέα έδρας (συνεδριάζοντος Δικαστηρίου), και όχι όταν εκτελεί οποιαδήποτε άλλα καθήκοντα. Και, ως εκ τούτου, πρέπει στους ρασοφορούντες δικαστικούς υπαλλήλους να ανατίθενται αποκλειστικώς υπηρεσίες γραφείου.

2) Γνώμη της μειοψηφίας, που απαρτίσθηκε από τους Αντιπροέδρους του Ν.Σ.Κ. Γεώργιο Πουλάκο, Θεόδωρο Θεοφανόπουλο και τους Νομικούς Συμβούλους Νικόλαο Μαυρίκα, Βλάσιο Βούκαλη, Ανδρέα Φυτράκη, Ηλία Δροσογιάννη και Βασιλική Δούσκα, (φήψοι επτά – 7):

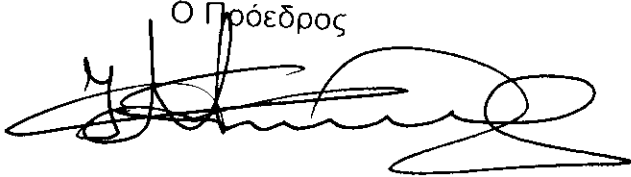
Με βάση τις διατάξεις που έχουν προαναφερθεί, ορθώς ερμηνευόμενες, μόνη η σύμπτωση της ιδιότητας του κληρικού στο πρόσωπο δικαστικού υπαλλήλου, εν όψει των Ιερών Κανόνων και της υποχρεώσεως του κληρικού να συμμορφώνεται προς αυτούς, αποτελεί εκδήλωση των θρησκευτικών πεποιθήσεων του δικαστικού υπαλλήλου, κατά την έννοια του άρθρου 28 του Ν. 2812/2000 και, συνεπώς είναι ασυμβίβαστη η παράλληλη άσκηση των καθηκόντων και του δικαστικού γραμματέα και του εφημερίου. Γι' αυτό σε περίπτωση χειροτονίας δικαστικού υπαλλήλου, ως ιερέας, η αρμοδία υπηρεσία οφείλει να επιληφθεί και να λάβει όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα διά των αρμοδίων οργάνων (Υπηρεσιακά – Πειθαρχικά Συμβούλια) κατ' αυτού.

V. Κατά συνέπεια λόγου προς όλα τα προαναλυθέντα, η προσήκουσα απάντηση στο τεθέν ερώτημα, ως προς μεν το πρώτο σκέλος, κατά την ομόφωνη γνώμη της Ολομελείας του Ν.Σ.Κ., είναι ότι δεν παρακωλύεται η χειροτονία δικαστικού υπαλλήλου (γραμματέα) ως ιερέα, ως προς δε το δεύτερο σκέλος, κατά την κρατήσασα στην Ολομέλεια γνώμη, ότι η παράλληλη άσκηση των καθηκόντων του ως δικαστικού υπαλλήλου από τον χειροτονηθέντα ιερέα είναι δυνατή, αν και εφόσον κατά την εκτέλεση των υπαλληλικών καθηκόντων του δεν θα φέρει στοιχεία δηλωτικά της ιδιότητάς του και εν γένει των θρησκευτικών πεποιθήσεών του, και ειδικότερα, προς διασφάλιση αυτής της προϋποθέσεως, αν παρασχεθεί από τον οικείο Μητροπολίτη η άδεια να μη φέρει την ιερατική αμφίεση κατά το

χρόνο εκτέλεσως της υπηρεσίας του και στον τόπο ασκήσεως των
καθηκόντων του.-

ΘΕΩΡΗΘΗΚΕ
Αθήνα, 31 Δεκεμβρίου 2007
Ο Πρόεδρος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ε. ΜΠΑΚΑΛΗΣ
Πρόεδρος του Ν.Σ.Κ.

Ο Εισηγητής

Μιχαήλ Α. Αλεξανδρίδης
Πάρεδρος Ν.Σ.Κ.